

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

DINIY QADRIYATLAR VA JADIDCHILIK: SHARQ MODERNIZMINING DINIY-DUNYOVIY SINTEZ MODELI

Abdurafiqova Muxlisaxon Farxod qizi

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti, magistrant

Zamonaviy globallashuv sharoitida diniy qadriyatlar va dunyoviylik oʻrtasidagi munosabat ijtimoiy fanlarning markaziy masalalaridan biriga aylandi. Diniy qadriyatlar inson va jamiyat uchun muhim maʼnaviy tayanch boʻlib, ular shaxsga maʼnaviy moʻljal berish, xulq-atvorni tartibga solish va ijtimoiy integratsiyani taʼminlash funksiyalarini bajaradi. Mircha Eliade taʼkidlaganidek, diniy qadriyatlar muqaddaslikka boʻlgan ehtiyojdan, xaosni yengib dunyoni tartibga keltirish istagidan paydo boʻladi¹.

Diniy qadriyatlarning ijtimoiy ahamiyatini Emil Dyurkgeym sotsiologik jihatdan asosladi: u dinning eng muhim funksiyasi — tarqoq individlarni yagona axloq va daxldorlik hissi atrofida birlashtiruvchi ijtimoiy integratsiya ekanligini koʻrsatdi². Biroq globallashuv va modernizatsiya sharoitida bu qadriyatlarni dunyoviy taraqqiyot bilan uygʻunlashtirish murakkab vazifaga aylanadi.

Markaziy Osiyo jadidchilik harakati aynan shu uygʻunlikning tarixiy namunasidir. Tarixchi Adib Xolid koʻrsatib berganidek, jadidlar islom madaniyatini zamonaviy davlatga moslashtirishga intilib, diniy eʼtiqodni saqlagan holda dunyoviy ilm va zamonaviy taʼlimni kengaytirishni targʻib qildilar³. Mahmudxoʻja Behbudiy, Abdulla Avloniy va Abdurauf Fitrat kabi mutafakkirlar yangi usul (usuli jadid) maktablarida diniy bilim bilan dunyoviy

---

¹Eliade M. The Sacred and the Profane: The Nature of Religion. – New York: Harcourt, Brace & World, 1959. – P. 20–24.

²Durkheim E. The Elementary Forms of Religious Life. – Oxford: Oxford University Press, 2001. – P. 207–211.

³Khalid A. The Politics of Muslim Cultural Reform: Jadidism in Central Asia. – Berkeley: University of California Press, 1998. – P. 89–93.

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

fanlarni birga o‘qitishni joriy etib, din va ma’rifatni qarama-qarshi qo‘ymaslik modelini ishlab chiqdilar.

Charlz Taylor ta’riflagan zamonaviy post-sekulyar sharoitda — dindor va dunyoviy qarashlar bir makonda yashashga majbur bo‘lgan davrda — jadidlarning bu tajribasi alohida ahamiyat kasb etadi⁴. Xulosa qilib aytganda, jadidchilik merosi diniylik va dunyoviylikni raqib emas, balki bir-birini to‘ldiruvchi institutlar sifatida qabul qiluvchi mo‘tadil dunyoviylik modelining milliy nazariy asosi bo‘lib xizmat qila oladi. Bu model bugungi O‘zbekiston jamiyati uchun din va davlat munosabatlarini barqaror tartibga solishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Durkheim E. The Elementary Forms of Religious Life. – Oxford: Oxford University Press, 2001. – 416 p.
2. Eliade M. The Sacred and the Profane: The Nature of Religion. – New York: Harcourt, Brace & World, 1959. – 256 p.
3. Khalid A. The Politics of Muslim Cultural Reform: Jadidism in Central Asia. – Berkeley: University of California Press, 1998. – 335 p.
4. Taylor C. A Secular Age. – Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press, 2007. – 874 p.

⁴Taylor C. A Secular Age. – Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press, 2007. – P. 423–427.

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA RADIKALLASHUV VA MO‘TADIL DUNYOVIYLIK MODELI

Abdurafiqova Muxlisaxon Farxod qizi

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti, magistrant

XX asr ijtimoiy fanida modernizatsiya kuchaygani sayin dinning ahamiyati muqarrar pasayadi, degan klassik sekulyarizatsiya nazariyasi hukmronlik qildi. Biroq amaliyot bu prognozni rad etdi. Piter Bergerning e’tirof etishicha, XXI asr dinsiz asr bo‘lmadi; aksincha, din kuchli transformatsiyaga uchrab, ijtimoiy-siyosiy sahnaga yanada faolroq qaytdi⁵. Xose Kazanova bu jarayonni dinning shaxsiy maydondan jamoat maydoniga qaytishi — deprivatizatsiyasi sifatida ta’rifladi⁶.

Bu o‘zgarishni kuchaytirgan asosiy omil — jamiyatning raqamlashuvidir. Din va davlat munosabatlari an’anaviy jismoniy hududdan chiqib, davlat qonunchiligiga bo‘ysundirilishi qiyin bo‘lgan virtual makonga ko‘chdi. Olivier Roy ta’kidlaganidek, globallashtirgan kiber makonda e’tiqod o‘zining an’anaviy madaniy va hududiy ildizidan uzilib (deterritorializatsiya), mavhum va universal shaklga o‘tadi; bu esa rasmiy nazoratdan o‘tmagan yangi diniy avtoritetlarning paydo bo‘lishiga olib keladi⁷. Natijada virtual radikallashtiruv jiddiy ijtimoiy xavfga aylanadi.

Bunday sharoitda dini qat’iy taqiqlar bilan shaxsiy hayotga qamab qo‘yuvchi radikal laitsizm modeli o‘zini oqlamaydi: u diniy guruhlarni marginallashtirib,

---

⁵Berger P.L. The Desecularization of the World: A Global Overview // The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics / ed. P.L. Berger. – Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 1999. – P. 1–18.

⁶Casanova J. Public Religions in the Modern World. – Chicago: University of Chicago Press, 1994. – P. 211–215.

⁷Roy O. Globalized Islam: The Search for a New Ummah. – New York: Columbia University Press, 2004. – P. 148–152.

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

ularni yashirin radikal harakatlarga itaradi. Aksincha, inklyuziv (bag‘rikeng) dunyoviylik modeli davlatning diniy betarafligini saqlagan holda dindorlarning jamoat maydonidagi qonuniy ishtirokini tan oladi va shu orqali ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlaydi.

Yurgen Habermas ta‘kidlaganidek, barqaror jamiyat dindor va dunyoviy fuqarolar o‘rtasidagi o‘zaro hurmatga asoslangan post-sekulyar dialog orqaligina ta‘minlanadi⁸. Xulosa shuki, kiber makondagi radikallashuvga qarshi yagona samarali vosita texnik senzura emas, balki virtual maydonni mo‘tadil ma‘rifat bilan to‘ldirish va media-savodxonlikni rivojlantirishdir. Huquqiy qonuniyatlarga tayangan mo‘tadil dunyoviylik dinni siyosatning manipulyatsiyalaridan, siyosatni esa radikalizm tajovuzidan himoya qiluvchi eng ishonchli mexanizm hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Berger P.L. The Desecularization of the World: A Global Overview // The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics / ed. P.L. Berger. – Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 1999. – P. 1–18.
2. Casanova J. Public Religions in the Modern World. – Chicago: University of Chicago Press, 1994. – 320 p.
3. Habermas J. Notes on Post-Secular Society // New Perspectives Quarterly. – 2008. – Vol. 25, № 4. – P. 17–29.
4. Roy O. Globalized Islam: The Search for a New Ummah. – New York: Columbia University Press, 2004. – 349 p.

⁸Habermas J. Notes on Post-Secular Society // New Perspectives Quarterly. – 2008. – Vol. 25, № 4. – P. 17–29.